

Evropská unie a Irán

Islámská republika Irán

V čele republiky stojí prezident Ali Mohammad Khatami (od roku 1997), náboženským vůdcem je Ali Hoseini-Khamenei (od roku 1989). Země má 69 miliónů obyvatel na území 1 648 000 km². Největším vývozcem zboží a komodit z Iránu je Japonsko (25%), největším dovozcem je Německo (13%). EU má zápornou obchodní bilanci s Iránem, přičemž 80% importu do EU tvoří ropa.

Geologické průzkumy z roku 2002 uvádějí, že Irán má bohatá ložiska zemního plynu a ropy (uvádí se 10% veškerých světových zásob ropy a 16% rezerv zemního plynu). Význačný je právě export ropy (85% celkového vývozu), koberců, ovoce, zeleniny, dřeva, železné rudy, uhlí, chromu, manganu, kaviáru a rybích produktů.

Vnitropolitickým problémem je úsilí o nezávislost kurdské menšiny (8% obyvatelstva) v Iránu. Irán již proti této menšině, po vyhocení situace v oblastech, kde menšina žije, podnikl několik vojenských operací. Mimo to tvoří obyvatelstvo Iránu z 50% iránská Peršané a z 20% turkotatarští Azerbajdžánci a další menšiny.

Historie (po II. svět válce)

Od roku 1941 do roku 1946 je země rozdělena na americkou, britskou a sovětskou oblast. Po roce 1946 především ze sovětské oblasti pronikaly politická levicová komunistická hnutí. To ovlivnilo i složení vlády v rámci konstituční monarchie. V roce 1951 je znárodněn celý ropný a petrochemický průmysl. To vyvolalo velké rozhořčení v Británii a v USA. Obě země poté podporovaly islámská nacionalistická a prokrálovsky orientovaná hnutí. To vedlo v roce 1952 ke státnímu převratu, kdy byla svržena prosovětsky orientovaná vláda M. Mosaddeka a opět nastolena prokrálovsky a prozápadně orientovaná vláda. Císařem byl od roku 1941 do roku 1979 Mohammad Réza Šáh Pahlávi. V roce 1960 jsou v zemi zavedeny pozemkové a sociální reformy, aby tak došlo ke zklidnění napjaté situace v zemi vytvářené nacionalistickými islámskými skupinami a komunistickou stranou Iránu. V roce 1979 dochází v zemi ke svržení monarchie v důsledku náboženské revoluce. V čele státu ustanoven Náboženský vůdce Ali Hoseini-Khomejni (Chomejni). Název státu byl přejmenován z královského státu Persie na Irán.

V letech 1980-1988 probíhala válka s Irákem, která si vyžádala na 700 000 mrtvých a 2 milióny zraněných Iránců. Z historického hlediska bylo vypuknutí války v roce 1980 pouze další fází persko-arabského konfliktu vyhoceného ve 20. století územními spory. Příčiny iránsko-iráckého konfliktu byly tedy hlavně náboženské a politické. Irák se snažil získat větší moc v arabském světě, měl obavy z vlivu revoluční vlády v Iránu na politickou rovnováhu ve vlastní zemi a také z možné ztráty svého minimálního přístupu k Perskému zálivu. Hlavním cílem bylo vystřídat Irán v pozici dominantního státu Zálivu. Není možné opomenout zapojení velmocí do konfliktu - Sovětský svaz se stal po roce 1982 hlavním dodavatelem zbraní do Iráku a Spojené státy začaly v roce 1985 s tajnými jednáními s iránskými představiteli, které vedly k několika zásilkám zbraní do Iránu.

V roce 1989 umírá duchovní vůdce náboženské revoluce a je zvolen náboženskou radou nový duchovní vůdce Ali Hoseini-Khamenei (Chamenei). Ten poprvé rozhodl, že mimo nejvyšší duchovní radu vznikne parlament a bude zvolena vláda a prezident. Postupně dochází i k reformě veřejné správy. Hlavní moc v zemi si však stále ponechává duchovní vůdce, i když ve volbách v červnu 2001 byl znovu zvolen prodemokratičtější smýšlející prezident Ali Mohammad Khatami (Chatámi). Od srpna roku 2001 má prezident i svého zástupce. Iránský parlament má 290 členů z nichž 20 nominuje sám islámský vůdce, dalších 205 členů je voleno v únoru příslušného roku a zbylých 65 členů v dubnu příslušného roku voleb.

Současnost - Irán, člen „osy zla“

Irán znovu rozjel svůj tajný program vývoje jaderné zbraně. Nález obohaceného uranu v červenci 2003 ještě více zdůvodnil polemiky ohledně možného jaderného programu v Iránu. Satelitní snímky pořízené v únoru a březnu 2004 dokazují aktivizaci zařízení na obohacování uranu. Konzervativci odsouhlasili pevnou hranici 5% (15 000 milionů \$) ze státního rozpočtu na dokončení vývoje jaderné zbraně. Další finanční prostředky budou odsouhlaseny podle toho, jak program vývoje jaderné zbraně bude pokračovat. Řada islámských náboženských fanatiků v iránském vedení se snaží dostat co nejvíce utajovaných finančních prostředků do programu vývoje jaderné zbraně a obohacování uranu. Pokud Irán vyvine jadernou zbraň, pak je zbytečné snažit se chránit jaderné materiály před zneužitím od teroristů. Král Abduláh II. Jordánský při své návštěvě USA odhalil, že Irán byl jako člen „osy zla“ zapleten v roce 2001 do 17 útoků proti Izraeli z území Jordánského království. Iránci si najali teroristy z organizací Chamás a Islámský Džihád. Dalšími 70 útoky proti Izraeli ze svého území rovněž neutralizovali jordánské síly. Irán je novou hrozbou, sponzoruje a zbraněmi zásobuje i Hizbaláh (šíitské islámské hnutí odporu, Aláhova strana působící v Sýrii, Libanonu a střílející do Izraele).

Další zajímavostí může být to, že iránské jaderné elektrárny neodvádějí veškerou vyrobenou energii do veřejné el. sítě, ale do vojenských budov v blízkosti jaderných zařízení, kde se oficiálně nic nevyrábí, ale proudí tam takové množství el. energie, že by to stačilo více strojírenským podnikovým provozům na celý rok. Je zcela zřejmý také fakt, že Irán investoval několik miliard \$ do nákupu jaderných technologií v Rusku a Pákistanu. Iránští inženýři působí na stážích v Pákistanu ve vojenských zařízeních spjatých s pákistánským programem na vývoje jaderné zbraně.

V úterý 21.9.2004 Irán zahájil přeměnu 37 tun uranového koncentráту v plyn U6, což je jedna z etap výroby obohaceného uranu. Získané množství obohaceného uranu by mělo postačit pro výrobu pěti jaderných bomb. Mezinárodní agentura pro atomovou energii ve své sobotní rezoluci ze dne 18.9.2004 dala Teheránu dvouměsíční lhůtu na zastavení obohacování uranu. Irán se brání tím, že Smlouva o nešíření jaderných zbraní, jejímž je Irán signatářem, připouští obohacování uranu pro mírové účely. Irán se v polovině prosince 2003 dohodl s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii o memorandu na civilní mírové využití jaderné energie. Německo a Rusko tak podmínilo dodávku nového jaderného reaktoru do nově budované jaderné elektrárny v Bušéhru.

Irán také v srpnu 2004 úspěšně otestoval novou moderní balistickou raketu (dosah 2000 km), tato balistická raketa je nejen schopna zasáhnout území Izraele, ale zároveň i řadu evropských států.

Vývojem chemických látek se armáda zabývá od počátku 80. let, kdy Iráčané použili chemické zbraně proti Iráncům a způsobili tak velké ztráty na životech iránských vojáků. S úspěchem některé látky armáda vyzkoušela ve svých testovacích střediscích i na bojišti v letech 1985-1989. V Iránu se nachází dvě výrobní továrny, které mohou během několika hodin přeorientovat svou výrobu a vyrábět běžné chemické zbraně. Vlivem snižování počtu chemických zbraní v Iráku pod dohledem OSN v letech 1992 až 1998 došlo také ke snížení počtu chemických zbraní v Iránu. Irán narozdíl od Iráku deklaroval vlastnictví dvou výrobních továren a pravidelně se podrobuje kontrolám OSN.

Vývojem biologických látek se armáda zabývala od počátku 80. let. Některé látky byly testovány a zkoušeny. Z Německa a Švýcarska v letech 1992-1996 se Iránu podařilo získat technologie pro práci s biologickými látkami a zbraněmi.

Iránské „volby“ s převahou hlasů vyhráli konzervativci a tak šance, která mohla stabilizovat oblast Středního Východu, byla promarněna. Konzervativci odsouhlasili vydání finančních prostředků z tajných iránských státních fondů na financování palestinských teroristických organizací. Politická krize v zemi, která vyvrcholila před únorovými volbami do parlamentu (Majlesu), postihla desítky zástupců reformistů v parlamentu, kteří na protest, že nemohou v parlamentních volbách kandidovat, složili svůj parlamentní mandát. Parlament se tak na konci ledna 2004 stal neschopným konat rozhodnutí a volit, protože odstoupila více než 1/3 iránského parlamentu. Nejvyšší duchovní rada, poté několika reformistům umožnila zúčastnit se voleb, ale to nic nemění na faktu, že zde snaha konzervativních duchovních a iránské

tajné služby ovlivnit parlamentní volby ve svůj prospěch a nedopustit situaci, že by nemuseli mít v parlamentu ani jediného zástupce konzervativců.

Spojení Evropy a Iránu

Irán je významným regionálním hráčem, nelze ho při navazování bližších spojení v oblasti Blízkého východu opomenout. Ch. Patten vidí v Iránu první náznaky směřování k islámské demokracii, jejíž vzestup bude nejlepším aspektem spolupráce mezi EU a Iránem a učiní zemi stabilnějším a spolehlivějším partnerem v oblasti. Spousta reformních snah je ale blokována právě konzervativci. Významné strategicky umístěné zdroje ropy a zemního plynu jsou důvodem zájmu EU spolupracovat s Iránem nejen v oblasti politické, ale i ekonomické.

EU se snaží navázat s Iránem politický dialog týkající se dohadů o tom, zda Irán usiluje o mírové využití jaderné energie či naopak. Důležitá je také zmíněná otázka terorismu, zbraní hromadného ničení, mírového procesu na Blízkém východě, uprchlíků a pašování drog (většina obojího je z Afgánistánu). Neopomenutelným aspektem vztahu s Iránem je dodržování lidských práv, EU zaznamenala pokrok v některých oblastech, problémem ale zůstávají postavení žen, mučení, perzekuce menšin a cenzura. V oblasti obchodu existuje řada smluv mezi EU a Iránem. Pro zemi je důležité zaujmout více zahraničních investorů, zvýšit ekonomický růst, vytvořit nové pracovní příležitosti a uspokojit tak demografický tlak.

Dohody mezi EU a Iránem existovaly už v období vlády Šáha, ale v roce 1977 (před Islámskou revolucí) byly zprůchýlněny. V předcházejících letech, zejména po zvolení Khatamiho do funkce prezidenta (1997), dostala spolupráce pozitivní směr a rozšířila se na nové oblasti. Na přelomu června a července 2002 byla přijata dohoda specifikující vztahy EU a Iránu.

Aktuálně

Irán souhlasil se zastavením programu obohacování uranu. EU na jednání zastupovalo Německo, Velká Británie a Francie. Hlavním předmětem diskusí byla otázka zrušení iránského programu obohacování uranu a zpracování vyhořelého paliva. Po nelehkých diskusích bylo nakonec dohody dosaženo. Irán zruší svůj program a na oplátku bude moci spolupracovat s EU v oblasti jaderné energetiky. Svoji roli hrála jistě také hrozba mezinárodních sankcí. V případě, že by Irán na dohodu s EU nepřistoupil, měla se otázka iránského jaderného programu projednávat na půdě OSN. Také názor Spojených států na dosažený kompromis bude mít důležitou roli, protože Spojené státy jsou přesvědčeny, že Iránu jde pouze o získání technologie pro výrobu jaderné bomby. Iránskou jadernou agendou se bude zabývat také Mezinárodní agentura pro atomovou energii na konci listopadu 2004 (25.11.).

Zdroje informací

http://europa.eu.int/comm/external_relations/

<http://www.iranchamber.com/history/>

<http://www.sweb.cz/armady-sveta/iran.htm>

<http://www.infojet.cz/middleeast/>

<http://www.iht.com/>

<http://www.euractiv.cz/>